

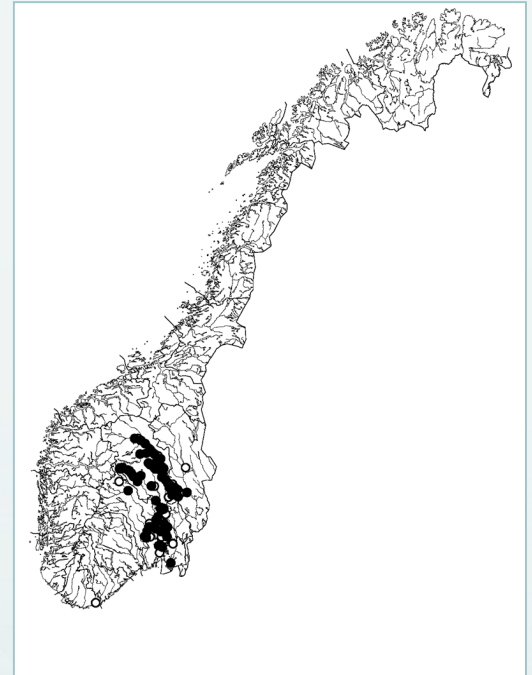

Dragehode *Dracocephalum ruyschiana*

Rødlistet art

Dragehode har en sørøstlig utbredelse i Norge. Arten er knyttet til veldrenert grunnlendt kalkmark.

Status
Kategori sårbar (VU) i Norsk rødliste for arter 2010.

Utbredelse av dragehode. Åpne prikker er forekomster som er gått ut, svarte prikker er antatt intakte forekomster.

Kjennetegn

Dragehode er en flott og meget karakteristisk flerårig plante som det er vanskelig å ta feil av. Den tilhører leppeblomstfamilien, en familie som er kjent for sine mange aromatiske planter som salvie, isop, kransmynte, bakkemynte, origanum, timian, mynte, sar med flere. Dette gjelder imidlertid ikke dragehode som nok best egner seg til visuell nyting. Det er dokumentert seks dragehodearter i Norge: Dragehode, tyrkerdragehode, steppedragehode, stordragehode, russebragehode og toppdragehode, men de fem siste er innførte enten som hageflyktinger eller tilfelling spredt ved hjelp av mennesket, og er ikke særlig stabile.

Dragehode er en langlivet urt. Velutviklete individer har en sterkt greinet jordstengel hvorfra det dannes mange overjordiske skudd hvert år. Stenglene er firkantete, lite eller ikke greina og 15-30 (-50) cm lange. Bladene er smale og utannede og sitter korsvis motsatt oppover stengelen. Blomstene sitter i kvaster formet som kranser i aksformete blomsterstander øverst på stengelen. Blad og stengler er uten hår, men blomsterkronen er håret. Blomstene er typisk for leppeblomstfamilien med en sammenvokst krone delt i over- og underleppe, men de er større (2-3 cm lange) enn hos alle andre viltvoksende norske leppeblomster. Den klare blåfargen på blomstene gjør den også lett kjennelig og lett å se i blomstringstiden. Individer med rosa eller hvite blomster er sjeldne. Normal blomstringstid er i midten av juni, men noe seinere på de nordligste voksestedene. Blomstringstiden er lang og varer normalt i mer enn tre uker.

Utbredelse

Dragehode har toleranse for låge vintertemperaturer, men låge sommertemperaturer er trolig en begrensende faktor for artens utbredelse. Dragehode er derfor en kontinental eurasiatisk art med vestgrense i Skandinavia og Mellom-Europa, og de norske forekomstene er del av nord- og vestgrensa. Utbredelsen strekker seg helt til elva Lena i Sibir i øst og til Sentral-Asia, Kaukasus og Alpene i sør. Dragehode har en sørøstlig utbredelse i Norge og er dokumentert fra følgende fylker: Østfold, Oslo, Akershus, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold og Vest-Agder. Forekomstene ligger konsentrert i nordre del av Oslofjorden og rundt Mjøsa, ved Tyrifjorden og Randsfjorden, og går nordover i de store dalførene til Vågå i Ottadalen, Vang i Valdres og Hemsedal.

Biologi

Dragehode vokser på berg, i ur og på grunnjordsystemer med åpen, veldrenert baserik (kalkrik) jord, f.eks. åpen ur av typen kalklågurt-rasmarkeng og åpen naturmark av typen grunnlendt kalkmark (tidligere ofte kalt

Grunnlendt kalkmark med dragehode i Haraldsfjellet naturreservat i Hurum kommune i Buskerud.

tørrbakke). Kalklågurt-rasmarkeng er mark som holdes åpen uten påvirkning av faktorer som beite og slått. Grunnlendt kalkmark holder seg ofte åpen ved beite og slått, og ved opphør av disse vil marken kunne gro sakte igjen. Prosessen er imidlertid langsom på grunn av at marken er svært tørr. Karakteristisk for vokstestedene til dragehode er at det er stor lysinnstråling. Rasmarkene der den forekommer er ofte søreksponte og bratte. Dette gjør at marken holder seg åpen på grunn av ras og rotvelt. Dragehode vil bli utkonkurrert ved tilførsel av næringsstoffer som nitrogen og fosfor (kunstgjødning) til marken, noe som gjør at den har gått sterkt tilbake på berg og åkerholmer i moderne åkerlandskap. Veletablerte gamle individer vil kunne greie seg en stund, men arten vil ikke greie å etablere nye individer. Dragehodeblomstene pollineres av insekter, spesielt humler. Ved utestengning av insekter er det vist at dragehode produserer færre frø.

Dragehode er vertsplante for den sjeldne billearten

dragehodeglansbille. Denne billen, som først ble oppdaget i 1926, legger egg i dragehodeknoppene og larvene utvikles i blomstene. Voksne biller lever trolig av pollen, men det er trolig at de også utnytter pollen fra andre arter enn dragehode. Dragehodeglansbille er trolig endemisk for Norge, og er også trolig avhengig av dragehode som vertsplante i alle fall for deler av sin livssyklus.

Bestandsstatus

Dragehode vurderes som sårbar (VU) på grunn av en antatt pågående sterk tilbakegang i kombinasjon med forringet habitatkvalitet. Norge og Sveits er landene med flest lokaliteter med dragehode i Europa. Dragehode er i sterk tilbakegang de fleste steder i Europa og har rødliste-kategori i ni andre europeiske land (Hviterussland, Latvia, Litauen, Polen, Serbia, Sveits, Sverige, Ungarn, Østerrike). I Tyskland er den utdødd. Dragehode er oppført på Bern-konvensjonens liste I. Dragehode har derfor status som norsk ansvarsart, det vil si at Norge har et internasjonalt ansvar for å bevare den. Dragehode er funnet i 33 kommuner etter 1990, hvorav den er nyoppdaget i sju av disse. Sommeren 2010 ble arten gjenoppdaget i to kommuner, men den er ikke gjenfunnet etter 1990 i 13 kommuner hvor den tidligere har vært kjent. Det har vært spesiell fokus på dragehode i flere undersøkelser i perioden etter 1990, så det er grunn til å anta at tilbakegangen har vært større enn tallene ovenfor tilsier. Hoveddelen av dragehodeforekomstene ligger i dag i eller tilknyttet kulturlandskap, men det er en del forekomster i skogsberg. Forekomstene i skogsberg er rimelig trygge. Det er kulturmarksforekomstene som er mest utsatt for tilbakegang. Trusselfaktorer for dragehode er oppdyrking, gjødsling, sprøyting, og opphør av slått og beite. Sistnevnte innebærer ofte gjengroing med kratt og i tillegg en gradvis oppbygging av humuslag som er ugunstig for dragehode. Dragehode er ofte knyttet til kantsoner, ofte til striper mellom kulturmark og skog, der den er spesielt utsatt for både gjengroing, gjødsling og sprøyting. I Osloregionen, Eiker, Ringerike og Mjøsregionen er habitatene dessuten utsatt for nedbygging. I tillegg er spesielt Oslofjord-lokalitetene ofte utsatt for slitasje på grunn av tråkk. Fremmede arter er også en trusselfaktor rundt Oslofjorden, da disse vil kunne endre konkurranseforholdene for dragehode i en negativ retning. I en undersøkelse av dragehodelokaliteter i indre Oslofjord sommeren 2009 ble det funnet flere fremmede arter, hvorav syrin og blankmispel som begge spres fra hager ble funnet oftest. Det kan heller ikke utelukkes at langtransportert luftforurensing, da først og fremst nitrogenforbindelser, har en negativ effekt på dragehodebestandene på grunn av den gjødslingseffekten det gir.

Referanser

Direktoratet for naturforvaltning, under bearbeiding. Handlingsplan for dragehode (*Dracocephalum ruyschiana*) og dragehodeglansbille (*Meligethes norvegicus*).

Hultén, E. & Fries, M. 1986. Atlas of North European vascular plants north of the tropic of cancer. I-III. Koeltz Scientific Books, Königstein. 1172 s.

Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge.

Lid, J. & Lid, D. T. 2005. Norsk flora, 7. utgåve ved Reidar Elven. Det norske samlaget, Oslo. 1230 s.

Tutin, T. G., Heywood, V. H., Burges, N. A., Moore, D. M., Valentine, D. H., Walters, S. M. & Webb, D. A. 1972. Flora Europaea, Volume 3. Diapensiaceae to Myoporaceae. University Press, Cambridge. 370 s.